

primjeru teme Sigetske bitke i lika Nikole Šubića Zrinskoga cjelovito ukazuju na koje su sve načine tijekom vremena (poglavito u doba formiranja modernih nacija) društvo i političke okolnosti utjecale na razvoj historiografije i umjetnosti (kako glazbene, tako i likovne kao i književnosti). U tome pogledu moram napomenuti da navedeno zrcaljenje društvenih i političkih mijena na razvoj historiografije i umjetničkoga izražaja – kao što se može iščitati „između redaka“ gotovo svih priloga okupljenih u ovome Zborniku – predstavlja zasebnu temu i problematiku transfera i ispreplitanja ideja i motiva između politike, historiografije i umjetnosti, koju tek treba otvoriti unutar naše historiografije i humanistike.

Gordan Ravančić

Šibenik od prvog spomena. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 950 godina od prvog spomena Šibenika, Iva Kurelac (gl. ur.). Muzej grada Šibenika: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Šibenik; Zagreb, 2018, 606 stranica

Obilježnicu prvoga pisanog spomena Šibenika, u darovnici kralja Petra Krešimira IV. 1066. godine, u gradu su tijekom 2016. godine obilježile razne kulturne manifestacije. Među ostalima, tako je od 26. do 28. rujna 2016. održan i međunarodni znanstveni skup *950 godina od prvog spomena Šibenika*, koji je rezultirao zbornikom radova Šibenik od prvog spomena. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa 950 godina od prvog spomena Šibenika pod uredništvom Ive Kurelac kao glavne urednice te Gojka Lambaše i Ivica Poljičaka. Kako je istaknuto u Predgovoru (11-15), koji potpisuju Iva Kurelac i Ivica Poljičak, ovaj Zbornik tematski

sljedi koncepciju skupa obuhvaćajući šest cjelina s ukupno 28 znanstvenih radova pretežito iz područja povijesne kao i drugih humanističkih i društvenih znanosti poput povijesti umjetnosti, konzervatorstva, arheologije, filologije i etnologije.

Nakon spomenutoga Predgovora zbornik radova započinje cjelinom *Antička i ranokršćanska povijest*. Prvi rad ove cjeline, autora Dražena Maršića, nosi naslov *Nadgrobnara obitelji Rutilius iz Ridera i grupa saloni-tanskih ara s animalnim frizovima* (19-36) u kojemu se kroz analizu jednoga od najreprezentativnijih nadgrobnih spomenika antičkoga Ridera osvjetljavaju pitanja njegovoga podrijetla, datacije i uopće povezanosti jadranske obale s njezinim zaleđem u razdoblju 2. i 3. stoljeća poslije Krista. Člankom „Epona“ iz Koprna u Muzeju grada Šibenika (37-41) Nenad Cambi, analiziravši još jedan antički poganski spomenik na području okolice Šibenika, nadovezuje se na prethodni tekst, dok o tragovima ranoga kršćanstva na području grada i njegove okolice – kroz nekoliko primjera iz razdoblja kasne antike i ranoga srednjeg vijeka – govori Ante Uglešić u svojem radu *Najstariji kršćanski tragovi na prostoru Šibenika* (43-59).

Sljedeća, ujedno i najopsežnija, cjelina Zbornika *Srednji vijek* otvara se radom *Manoscritti atlantici nel Regno di Croazia e Dalmazia: la Bibbia atlantica di Sebenico* (63-99). Njime švicarska medievistica Nadia Togni, napravivši kodikološku, paleografsku i dekorativnu analizu Šibenske Biblije iz druge polovice 11. stoljeća, donosi nove spoznaje o odnosima između rimskoga papinstva i Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije u kontekstu grgurovske crkvene reforme. Nastavljajući se na crkvenu i religijsku tematiku, sljedeća tri rada domaćih znanstvenika obrađuju nekoliko tema vezanih uz šibensku vjersku povijest. Tomislav Galović tekstom *Šibenik u kartularu Libellus Policorion* (101-119) iznosi nove spoznaje o prisutnosti benediktinaca Rogovske opatije u Šibeniku i njihovim posjedima. Ante Birin člankom naslova *Crkva i samo-*

stan Sv. Spasa u Šibeniku: crtice iz povijesti samostana u 15. stoljeću (121-139) donosi pregled povijesti prvoga stoljeća postojanja najvažnijega ženskog samostana srednjovjekovnoga Šibenika, dok Krešimir Kužić u radu *Hodočasnik iz Šibenika na poluotoku Sinaju 1483. godine* (141-152) na temelju opisa druge petorice onovremenih hodočasnika daje rekonstrukciju hodočasničkoga puta šibenskoga franjevca fra Jakova, koji sâm o svojem pothvatu nije ostavio bilježaka. Nastavak ove cjeline donosi nekoliko radova o raznim aspektima srednjovjekovnoga urbanog društva. Zoran Ladić u svojem radu *O šibenskim hospitalima i leprozorijima kasnog srednjeg vijeka prema bilježničkim spisima* (153-174) fokusirao na marginalne gradske društvene skupine u kontekstu pojave i razvoja pokreta takozvanoga "socijalnog i laičkog kršćanstva" u srednjovjekovnoj Europi, dok je Goran Budeč, također na temelju jedne specifične vrste bilježničkih isprava – inventara, u članku *Odjeća u kasnosrednjovjekovnom Šibeniku* (175-197) predstavio materijalnu kulturu i jedan aspekt svakodnevice kasnosrednjovjekovnoga gradskog društva. Zakoračivši već u razdoblje ranoga novog vijeka, autor teksta *Javna vjera i služba pristava / bakarija prema šibenskom statutu iz 1608. godine* (199-209) Ante Gulin objasnio je ulogu institucije pristava, službenika suda koji je vršio razne funkcije važne za posjedovne odnose u gradu i okolici.

Kronološkim slijedom na prethodnu se nadovezuje nova cjelina naslovljena *Renesansa i rani novi vijek*. U ovu cjelinu uvodi rad Ive Kurelac *Status animarum prezbitera Bartolomeja Ostojčića kao izvor za proučavanje nekih aspekata socijalne topografije Šibenika s kraja 16. stoljeća* (213-261) u kojemu autorica, izradivši pritom brojne priloge u obliku grafikona i tablica te transkripciju samoga izvora, detaljno analizira nedavno otkriveni i za sada najstariji poznati popis dijela šibenskih župljana s konca 16. stoljeća. Opsežan pregled četiri profesionalne gradske skupine stavljen u određeni povijesni kontekst –

čime se dodatno rasvjetljuje svakodnevica grada – donosi rad *Trgovci, pomorci, obrtnici i medicinski djelatnici u Šibeniku od 1620. do 1630. godine* (263-299) koji potpisuje Kristijan Juran. Tekstom naslova *Šibenski plemić Mihovil Zavorović: zapovjednik mletačkih pješačkih postrojbi u završnim desetljećima 18. stoljeća* (301-317) Lovorka Čoralić i Nikola Markulin izradili su portret jednoga istaknutog, ali nedovoljno poznatoga Šibenčanina, časnika mletačke vojske u razdoblju koje je neposredno prethodilo padu Mletačke Republike, dok se latinističkom temom na primjeru ranonovovjekovnih pohvala grada Šibenika u članku pod naslovom *Laudatio urbis: u pohvalu od grada Šibenika* (319-331) Tamare Tvrtković zaključuje cjelina o šibenskoj povijesti u razdoblju pod upravom Mletačke Republike.

Šibenska povijest završno se zaokružuje cjelinom *Suvremena ratna i politička povijest*. Prva dva od sveukupno četiri teksta proučavaju turbulentno razdoblje Drugoga svjetskog rata, pri čemu Mario Jareb u svojem radu *Šibenik i šibensko područje pod talijanskom upravom od 1941. od 1943. godine* (335-358) opisuje stajališta i odnose talijanskih fašističkih vlasti prema domaćemu stanovništvu, a Nikica Barić člankom *Glavne značajke stanja u Velikoj župi Bribir i Sidraga od uspostave 1941. godine do kapitulacije Kraljevine Italije u rujnu 1943. godine* (359-397) fokus stavlja na analizu stanja na širem području šibenskoga zaleđa, koje je bilo pod upravom Nezavisne Države Hrvatske. Problematikom negativnoga utjecaja komunističkoga režima u Jugoslaviji na hrvatske intelektualce iz šibenskoga kraja u radu *Krvavi zeman: životi i sudbine intelektualaca Šibenika i okolice nakon 1945. godine* (399-415) bavi se Stipe Kljaić, a Ante Nazor i Ivan Radoš kroz analizu tijekom i rezultata napada Jugoslavenske narodne armije na Šibenik u tekstu *JNA u službi velikosrpske politike: napadi na Šibenik 1991.* (417-443), dakle temom iz suvremene ratne povijesti završavaju ovu cjelinu.

Još uvijek vezana uz prošlost grada, sljedeća cjelina pod naslovom *Umjetnička baština i njezina zaštita* fokusirana je na teme iz domene povijesti umjetnosti. Razdobljem kasne gotike u Šibeniku, na primjeru djelovanja jednoga od njezinih glavnih protagonista u Dalmaciji 15. stoljeća, bavi se Emil Hilje u radu *Splitski slikar Dujam Marinov Vučković u Šibeniku* (447-462), a u jednako-me vremenskom periodu o renesansnome kiparstvu i arhitekturi u Šibeniku, također kroz stvaralaštvo drugoga istaknutog dalmatinskog umjetnika talijanskoga podrijetla, govori tekst Meri Zornije *Dopune šibenskom opusu Nikole Ivanova Firentinca* (463-489). Sljedeća dva teksta, također kroz stvaralaštvo pojedinih umjetnika, donose spoznaje o šibenskoj kulturnoj baštini. Flora Turner-Vučetić tako je u radu *Tragom opusa majstora Fortezze Šibenčanina* (491-507) na temelju opusa ovoga šibenskog zlatara, gravera, minijaturista i restauratora iz 16. stoljeća pokazala veze umjetničkih predmeta i njihovih kolekcionara, dok je Radoslav Tomić svoje istraživačke rezultate o malo poznatome mletačkom slikaru ranoga 17. stoljeća, djelatnom na području Šibenika, ali i čitave istočnojadranske obale, predstavio u članku *Slikar Angelo Mancini* (509-519). Tekstom Predraga Markovića naslova *Obnova katedrale sv. Jakova u drugoj polovici 19. stoljeća: otkrivanje prošlosti – zalag budućnosti* (521-540), u kojemu autor analizira restauratorske i konzervatorske pothvate u Šibeniku 19. stoljeća, završava ova cjelina.

Prirodna i narodna baština, kulturni i znanstveni doprinosi s pripadajućih pet tekstova čine posljednju cjelinu ovoga Zbornika. Prvim tekstom pod naslovom *Povijesna dinamika kulturnih krajolika šibenskog područja* (545-561), Borna Fuerst-Bjeliš i Jadran Kale predstavljaju slijed ljudskih nazora o krajoliku i koncepte gospodarenja područjem šibenske okolice kroz povijest, a sličnim se metodološkim pristupom Drago MARGUŠ u radu *Skradinski buk: privid ili stvarnost bezvodnog krša* (563-568) fokusirao na povijest

naseljenosti i kulturnu baštinu područja rijeke Krke. Specifičnijim temama iz povijesti književnosti i jezika pozabavili su se Josip Lisac u radu koji donosi kratak pregled razvoja šibenskoga dijalekta, ali i rezultate filologa i književnika šibenskoga područja kroz povijest pod naslovom *Govori, filologija i književnost šibenskog područja* (569-579), a Marinko Šišak u svojem je tekstu Šibenik u nekim engleskim putopisima iz 19. stoljeća (581-595) iznio dojmove raznih putopisaca iz Engleske o specifičnostima i egzotičnim značajkama grada Šibenika u kontekstu njihovoga proputovanja čitavom Dalmacijom. Položaju Šibenika unutar cjelokupne hrvatske kulture, na temelju jednog primjera, važnost su u svojem radu naslovljenom *Doprinosi Šibenika hrvatskoj kulturnoj i znanstvenoj povijesti: povodom 250. obljetnice Aritmetike Mate Zoričića (Acnona, 1766.), prve računice na hrvatskom jeziku u Dalmaciji* dali Žarko Dadić i Marijana Borić te time zaključili ovaj Zbornik.

Zbornik radova Šibenik od prvog spomena svakako predstavlja važan segment cjelokupnoga obilježavanja velike obljetnice ovoga iznimnoga dalmatinskog grada. Raznovrsna tematika, ali i sam reprezentativan izgled zbornika velikoga formata s preko šesto tvrdo ukoričenih stranica te brojnim ilustracijama u boji dodatno ističe važnost proslavljenoga jubileja i samoga grada kroz njegovu povijest i kulturnu baštinu. No, uz prigodničarski, ovaj zbornik vrlo je važan i znanstveni doprinos – prvenstveno hrvatskoj historiografiji, a potom i ostalim srodnim humanističkim i društvenim znanostima koje su svojim radovima predstavili gore navedeni autori. Iako se za određene teme iz šibenske prošlosti nije našlo previše interesa, pa se tako lako može primijetiti nedostatak obrađenosti tema iz povijesti grada za vrijeme austrijske uprave, svakako se bez pretjerivanja može reći kako je ovaj zbornik odabirom tema i donošenjem novih znanstvenih spoznaja dostojan nasljednik svojega prethodnika objavljenoga povodom

900. obljetnice prvoga spomena grada, što je, uostalom, i bila jedna od namjera organizatora i urednika, kako je napomenuto i u *Predgovoru Zbornika*.

Filip Novosel

Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru 59 (2017), 598 stranica

U izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti godine 2017. izišao je 59. broj godišnjaka *Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*. Svezak je podijeljen na dva dijela: u prvome (1-569) nalazi se osamnaest znanstvenih i stručnih radova, a u cjelini Osvrti i prikazi (571-593) šest prikaza recentnih izdanja. Većina članaka *Radova*, kao i do sada, tematski obrađuje prošlost i arheološku ostavštinu Dalmacije.

Radom *Glava Augusta iz Brinja u svom historijskom i arheološkom kontekstu* (1-19) Miroslava Glavičića i Nenada Cambija započinje ovaj broj *Radova*. Autori opisuju stanje i specifičnosti glave, slučajnoga nalaza iz 1965. godine. Tvrde da je glava po izrazu lica i izgledu pramenova kose na čelu nesumnjivo Augustova te kako je ona najvjerojatnije bila postavljena prilikom njegove vojne kampanje u Iliriku 35. – 33. godine prije Krista. Ističući kako nalaz predstavlja prvi poznati nalaz monumentalnih kipova careva iz zaleđa rimske Dalmacije, autori upućuju na značenje ovoga nalaza te potrebu za daljnjim arheološkim iskopavanjima područja Brinja.

Slijedi rad Ane Jordan Knežević naslova *Prilog istraživanju liturgijskih ambijenata u crkvenoj arhitekturi sa zadarskog područja u ranokršćanskom i ranosrednjovjekovnom razdoblju* (21-52). Autorica analizira liturgijske ambijente poput pastoforija, narteksa, katekumeneja i konsignatorija, koji su obič-

no bili dodani sakralnim objektima uslijed promjena u liturgijskim praksama. U drugome dijelu rada obrađuju se promjene u predromanici i romanici vidljive na primjeru sakralnih građevina na zadarskome području, posebice bazilike Sv. Petra, središnje zadarske bazilike.

Zvezdan Strika u radu *Hagiografska baština ninske crkve i njezin odnos prema hagiografskoj tradiciji salonitansko-splitske crkve: Sukobljavanje salonitansko-splitskog i ninskog biskupa oko uspostave metropolije u svjetlu povijesne i hagiografske literature* (53-114) proučava kontekst ranosrednjovjekovnih dalmatinskih crkvenih sabora te osobe splitske i ninske (Anselmo, Marcela, Ambrozije) hagiografske tradicije i njihov suodnos. Upravo ta tradicija, navodi autor, može pružiti uvid u povijesna zbivanja i u slučajevima manjka izvora i njihove upitne vjerodostojnosti.

Neki aspekti i problemi u razmatranju skupnog nalaza 2000 srebrnih kovanica kralja Kolomana iz Donjih Lepura (115-123) rad je Dejana Filipčića. Budući da ostava danas nije sačuvana, Filipčić analizira pisane izvore iz druge polovice 19. stoljeća koji ju spominju prateći prijenos informacija o skupnome nalazu. Pretpostavljajući stanje u kojemu se, uvjetovana kemijskim reakcijama, tolika navodna količina kovanica nalazila, autor smatra da je broj ipak nesiguran.

Andrija Jamometić (1420./25.-1484.) diplomat i zagovornik obnove crkvenih struktura pregledni je rad Mate Mikičića (125-142). Autor prikazuje lik i djelovanje dominikanca, naslovnoga nadbiskupa albanske Kroje, koji je djelovao kao poslanik cara Fridrika III. u više misija i pokušaja okupljanja u protuturske saveze te okolnosti njegove smrti kao izopćenika i žrtve političkih spletki.

Slijedi rad Ivne Anzulović *Crkva sv. Kate i franjevački samostan u Novigradu. Od osnutka krajem 14. do uništenja krajem 16. stoljeća* (143-171). Rad temeljen na izvornoj građi zadarskih arhiva analizira okolnosti